

Tema: Lensaflysningen

Året 2019 er hundredåret for *Lov om Lens, Stamhusenes og Fideikommiskapitalers Overgang til fri Ejendom*, almindeligvis omtalt som "Lensafsløsningsloven". Lensaflysningen fik i sig selv praktisk betydning for en række af landets største godser i årene efter 1919. Erindringen om Lensaflysningen fik ikke mindst betydning for opfattelsen af de danske herregårde og deres rolle i fortid og samtid gennem de følgende 100 år. Derfor står 1919 som et symbolsk skelsår i den danske herregårdshistorie, og derfor behandler *Herregårdshistorie* i 2019 naturligvis begivenhederne. Seks af de otte artikler, der omhandler emnet, har undergået fagfællebedømmelse. Alle otte bidrager de med værdifulde og højst forskellige perspektiver på denne omdiskuterede og interessante periode.

Danmarks største grevskab, Frijsenborg, har en særlig rolle i historien om Lensaflysningen i Danmark. Majoratsejeren, Mogens Frijs, var fortaler for en frivillig afløsning af majoraterne, og Frijsenborg blev sammen med Stensballegård afløst som de første. Foto: Frijsenborg og Wedellsborg.

Lensaflysningen er vanskeligt stof på flere måder. Helt konkret kræver forståelsen af, hvad den indebar, indsigt i politiske, juridiske og økonomiske detaljer og processer. Den er også vanskeligt stof i den forstand, at den bragte sindene i kog for 100 år siden – og lige siden har indbudt til diskussion. Årets artikler afspejler begge dele. Først og fremmest fører de otte forfattere læseren kompetent gennem de komplicerede begivenheders gang. Dernæst repræsenterer artiklerne forskellige sider af sagen og diskuterer dens konsekvenser og betydning for samtiden og eftertiden.

Bogen *Grever, Baroner og Husmænd. Opgøret med de store danske godser 1919* udkom i 2014 med en ny og dybtgående redegørelse for lensafsløsningsprocessen, som gav ny inspiration til den historiefaglige behandling og diskussion af emnet, herunder artiklerne i dette tema. Begge bogens forfattere har bidraget til årets *Herregårdshistorie*. Ditlev Tamm belyser således selve Lensafsløsningsloven, dens baggrund og de privilegier, den gjorde op med – og ikke mindst den debat, den var genstand for, da den blev til. John Erichsen anskueliggør den overdragelse af kulturgenstande – malerier, møbler, møntsamlinger etcetera – som foregik fra en række herregårde til

statslige institutioner og museer i kølvandet på afløsningen med museumsmanden Otto Andrup som vigtig aktør.

Lensafløsningen var i sandhed et produkt af de moderne tider, som også herregårdene skulle tilpasse sig omkring forrige århundredeskifte. Marie Andersen skildrer i sin artikel, hvordan moderniseringer og forandringer generelt og Lensafløsningen specifikt holdt sit indtog på herregården *Gammel Estrup*. Det samme gør Jesper Laursen i sin artikel for grevskabet *Frijsenborgs* vedkommende. I modsætning til familien på *Gammel Estrup* kom familien Frijs gennem selve afløsningen med skindet på næsen, og Laursen argumenterer for, at det var andre tiltag i tiden, der i dette tilfælde førte mere gennemgribende omvæltninger med sig.

Lensafløsningstiden havde som bekendt betydning hinsides herregården i kraft af den følgende omfordeling af jord til husmandsbrug. Helle Ingerslev Kristensen fortæller denne del af historien og skildrer det ofte barske liv for en række af de familier, der påbegyndte en tilværelse som statshusmænd. Anders Sinding belyser afviklingen af en anden institution i herregårdens univers, nemlig de lokale kirkers tilknytning til landets herregårde. Umiddelbart forud for Lensafløsningen foregik således den såkaldte Tiendeafløsning og herefter ikke mindst herregårdskirkernes overgang til selveje – på *Gammel Estrup* foregik afvikling af stamhus og kirkeejerskab samme år.

Herregårdenes verden var unægtelig under forandring for 100 år siden, og for nogle betød det en alvorlig svækkelse. Stig Bille Brahe Selby beretter i sin artikel, fra efterkommerens personlige perspek-

tiv, om konsekvenserne for grevskabet *Brahesminde* i kølvandet på afløsningen, men ikke mindst på en tidligere ejers valg og disponeringer. At andre faktorer end selve afløsningen kunne have lige så stor eller endog større indflydelse på majoraternes økonomiske skæbne, bekræfter Carsten Porskrog Rasmussens artikel, der konkret analyserer afløsningens konsekvenser på en række godser. Carsten Porskrog Rasmussens artikel er længere end de øvrige artikler i årets *Herregårdshistorie*. Den har fået som rolle at perspektivere og indramme temaet om Lensafløsningen ved at redegøre for majoraterne som fænomen, fra de blev skabt, og til de blev afviklet. Her tegner sig en interessant fortælling fra start til slut, der viser, at de som institution forandrede sig mange gange undervejs.

Temaredaktørerne

Signe Boeskov og Kristine Dyrmann

Fra herregårdens hushold til egen bedrift. På billedet ses Anton Kristian Andreasen, som først var forkarl på Gammel Estrup og dernæst giftede sig med Mette og købte et af de statshusmandsbrug, der blev etableret i Lundby ved Gammel Estrup som resultat af Lensafløsningen. Deres datter og svigerson overtog ejendommen efter Anton og Mette. Foto: Sønderhald Egnarkiv.